

DOI: [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.1\(173\).16](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.1(173).16)
УДК 796.011:07(075.8)

Канцур І. Г.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту та публічного управління
Державний податковий університет, м. Ірпінь
Сергієнко Ю. П.,
кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент,
доцент кафедри технологій оздоровлення та фізкультурно-спортивної реабілітації Державний податковий
університет, м. Ірпінь
Кондратюк А. В.
здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня
Державний податковий університет, м. Ірпінь
Салій М. О.
здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня
Державний податковий університет, м. Ірпінь

УПРАВЛІННЯ ФІЗИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ І СПОРТОМ В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ УКРАЇНИ

У статті досліджено сутність управління фізичною культурою і спортом в територіальних громадах України. Наголошено, що в умовах територіальних громад роль управління фізичною культурою і спортом набуває нового розміру, адже це не лише питання забезпечення доступу до спортивних заходів, але й формування інфраструктури, що стимулює активність населення. Розглянуто наукові думки щодо розуміння фізичної культури і спорту. Виокремлено, що сфера фізичної культури та спорту виступає індикатором якості життя окремої людини, соціальних груп і суспільства загалом. Стан її діяльності допомагає виявленню різновидів соціальної нерівності та деякою мірою може переборювати окремі види нерівності, покращувати тим самим якість життя значної кількості людей. У підсумку виділено, що управління фізичною культурою і спортом на територіальному рівні в Україні визначається важливістю та багатогранністю його впливу на суспільний розвиток. Створення сприятливого середовища для фізичної активності, розвиток спортивної інфраструктури та підтримка спортивних ініціатив сприяють збереженню та зміцненню здоров'я громадян, соціальній інтеграції та формуванню єдиного національного ідентитету.

Ключові слова: управління, фізична культура, спорт, територіальні громади України.

Kantsur Inna, Sergienko Yurii, Kondratiuk Alona, Saliy Margarita. Management of physical culture and sports in the territorial communities of Ukraine. The article examines the essence and necessity of managing physical culture and sports in the territorial communities of Ukraine. It is emphasized that in the conditions of territorial communities, the role of managing physical culture and sports takes on a new dimension. Scientific opinions on the understanding of physical culture and sports are considered. It was determined that the modern market socio-economic system of Ukraine contributes to the formation and development of key aspects of the market of physical culture and sports services. It is highlighted that the field of physical culture and sports serves as an indicator of the quality of life of an individual, social groups and society in general. The state of its activity helps to identify types of social inequality and to some extent can overcome certain types of inequality, thereby improving the quality of life of a significant number of people. It has been established that the management of physical culture and sports in the territorial communities of Ukraine is a key factor for the social, economic and cultural development of the country, covers various spheres of public life and has a great impact on the general state of society. It is noted that the important aspects of physical culture and sports management at the local level are: physical activity and sports are the basis of a healthy lifestyle; sport unites citizens of different age groups, social classes and cultures; sport is an effective tool for developing youth potential; developed sports infrastructure attracts tourists and contributes to the development of the service sector; sport develops discipline, dedication and team spirit; active participation in physical exercises and sports events contributes to the formation of civic culture, increases the level of patriotism and readiness for active participation in public life. It has been proven that the management of physical culture and sports in territorial communities is a strategically important task for ensuring the sustainable development of society, improving the quality of life of citizens, and preserving national health. The creation of a favorable environment for physical activity, the development of sports infrastructure and the support of sports initiatives contribute to the preservation and strengthening of the health of citizens, social integration and the formation of a unified national identity.

Key words: management, physical culture, sports, territorial communities of Ukraine.

Постановка проблеми та її взаємозв'язок з важливими науковими та практичними дослідженнями. Сучасне суспільство стає все більше усвідомленим щодо важливості фізичного здоров'я та активного способу життя. В умовах територіальних громад роль управління фізичною культурою і спортом набуває особливого значення, адже це не лише питання забезпечення доступу до спортивних заходів, але й формування інфраструктури, що стимулює активність населення.

В центрі цього управління лежать завдання сприяння розвитку спортивних об'єктів, підтримка масових та індивідуальних видів фізичної активності, організація спортивних заходів та створення умов для розвитку спортивних талантів на місцевому рівні. Впровадження ефективних стратегій управління дозволяє підвищити рівень спортивної культури, покращити здоров'я громадян та забезпечити інтеграцію різних верств населення через спільні заходи та ініціативи. Враховуючи унікальні особливості кожної територіальної громади, управління фізичною культурою і спортом стає ключовим чинником розвитку, що сприяє не лише фізичному, але й соціальному та економічному зростанню громад. У даному контексті важливо розглядати ці питання як інтегровану частину стратегічного розвитку та створення стійкого, здорового майбутнього для кожної територіальної громади України.

Вивчення тенденцій розвитку сфери фізичної культури та спорту в нових соціально-економічних умовах має досить фрагментарний характер, у зв'язку із чим постає необхідність комплексних досліджень даної проблематики [1, с. 7-11; 2, с. 66-67].

Сьогодні не можна знайти жодної сфери життєдіяльності людини, не пов'язаної з фізичною культурою, оскільки вона сприяє формуванню певних норм поведінки в суспільстві, загальноновизнаних духовних і матеріальних цінностей і має безпосередній вплив на стан організму, психіки, а також на статусну поведінку індивідууму. Втім, розвиток фізичної культури і спорту, як і будь-якої сфери діяльності як в Україні, так і у світі, має бути керованим. І таку управлінську функцію, що може забезпечити системний розвиток певної сфери життєдіяльності, має брати на себе держава та її публічно-владні інститути. Саме органи публічного управління та адміністрування розробляють та реалізують відповідну державну політику на різних рівнях управління та безпосередньо відповідають за її результативність [3, с. 9].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сфера застосування професії тренер значно розширилась останнім часом. Це перш за все пов'язано з тим, що в тренді здоровий спосіб життя. Тренером цікавляться не тільки ДЮСШ або спортивні секції, а і численні приватні спортзали, фітнес-клуби, санаторії та оздоровчі центри або дитячі табори.

У розрізі даного дослідження взяті до уваги дослідження вітчизняних науковців, серед яких: Бондаренко І. Г., Вербицький В. А., Домбровська С. М., Донець О. В., Куроченко І. П., Рибчич І. Є., Согоконь О. А. та інші.

Мета дослідження – визначити особливості управління фізичною культурою і спортом в територіальних громадах України в умовах сучасних викликів.

Завдання дослідження: направлено на встановлення закономірностей управлінської кон'юнктури у структурі фізичної культури і спорту в територіальних громадах України.

Для аналізу висвітлення питання управління фізичною культурою і спортом в територіальних громадах України нами було опрацьовано низку праць сучасних науковців, опублікованих у провідних українських виданнях. Використовувалися різноманітні методи наукового дослідження, такі як загально-філософський підхід, методи дедукції та індукції, системний та структурний аналіз, а також формально-логічний підхід.

Наукове дослідження виконується згідно науково-дослідної теми Державного податкового університету на 2021-2026 роки за темою «Підвищення фізичної працездатності різних груп населення у процесі занять фізичної культури і спорту» (державний реєстраційний номер 0121U113261).

Актуальність теми пов'язана з тим, що відбувається реформування вищої освіти; велика конкуренція як в Україні та і у світі, щодо підготовки фахівців організації здорового способу життя; потрібно постійно вдосконалювати свої знання і вміння в умовах інформатизації суспільства; форсування наукових підходів, принципів, засобів, методів та форми організації і самоорганізації під час контролю тренувальних занять, навантажень та відпочинку людини в умовах «штатних» та кризових ситуацій, тощо.

Виклад основного матеріалу дослідження. В Україні функцію формування та реалізації державної політики, зокрема у сфері фізичної культури і спорту, утвердження української національної та громадянської ідентичності здійснює Міністерство молоді та спорту України – центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується на визначення перспектив, пріоритетних напрямів та прогнозів розвитку фізичної культури і спорту, забезпечення контролю за дотриманням законодавства у цій сфері, а також здійснення моніторингу програм, проектів і заходів щодо розвитку фізичної культури та спорту в Україні. На регіональному та місцевому рівнях такі функції виконують відповідні підрозділи органів державної влади та органів місцевого самоврядування у межах своїх повноважень [3, с. 9].

У загальнотеоретичній та спеціальній літературі, зокрема за спортивною тематикою, існує безліч дефініцій понять «фізична культура» і «спорт». Так, автори праці В.А. Вербицький та І.Г. Бондаренко зазначають, що поняття «фізична культура» розглядається як складова частина загальної культури, пов'язана з системою фізичного виховання, організацією спорту, проведенням спеціальних наукових досліджень, використанням технічних засобів, необхідних для фізичного виховання і спорту, а також з питаннями суспільної та особистої гігієни, раціональної організації активного відпочинку та інших аспектів. Це також визначається як сфера соціальної діяльності, спрямована на збереження та підсилення здоров'я, розвиток психофізичних здібностей людини шляхом усвідомленої рухової активності [4, с. 86].

У словнику іншомовних слів ці поняття диференціюються таким чином:

– фізична культура – частина загальної культури суспільства, одна з сфер соціальної діяльності, спрямована на зміцнення здоров'я, розвиток фізичних здібностей людини;

– спорт – складова частина фізичної культури; засіб і метод фізичного виховання, метою якого є розвиток та зміцнення організму людини, досягнення ним високих результатів у змаганнях; система організації та проведення змагань і навчально-тренувальних занять [5].

Слід зазначити, що сучасна нормативно-правова база з питань фізичної культури та спорту чітко диференціює ці поняття. Так, у ст. 1 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» зазначається, що фізична культура являє собою «діяльність суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, спрямовану на забезпечення рухової активності людей з метою їх гармонійного, передусім фізичного, розвитку та ведення здорового способу життя» [7]. Також на законодавчому рівні

визначено такі основні напрями фізичної культури, як фізичне виховання різних груп населення, масовий спорт, фізкультурно-спортивна реабілітація.

У свою чергу, там само зазначено, що спорт – це «діяльність суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, спрямована на виявлення та уніфіковане порівняння досягнень людей у фізичній, інтелектуальній та інших видах шляхом проведення спортивних змагань та відповідної підготовки до них» [7]. До основних видів спорту законом віднесено дитячий спорт, дитячо-юнацький спорт, резервний спорт, спорт вищих досягнень, професійний спорт, спорт ветеранів фізичної культури і спорту, спорт ветеранів війни, олімпійський спорт, неолімпійський спорт, службово-прикладний та військово-прикладний спорт, спорт осіб з інвалідністю тощо [7].

Слід відзначити, що сучасна ринкова соціально-економічна система України сприяє формуванню та розвитку ключових аспектів ринку фізкультурно-спортивних послуг. Зокрема, В. А. Кольчак правильно зауважує, що одним із основних принципів управління у галузі фізичної культури та спорту є забезпечення умов для підтримки різних напрямів фізичної культури і спорту. Державна політика в цій сфері передбачає визначення ряду показників, які відображають стан розвитку фізичної культури і спорту. Ці показники охоплюють такі аспекти, як фізичне здоров'я різних соціальних груп, участь громадян у масовому спорті, включення осіб з інвалідністю у фізкультурно-спортивну реабілітацію, участь дітей і молоді в спортивних школах, досягнення українських спортсменів на міжнародних змаганнях, забезпеченість кадрами та матеріально-технічна база у галузі фізичної культури і спорту, а також створення доступу для осіб з інвалідністю до спортивних споруд [8, с. 31].

Враховуючи вище окреслене, зазначимо, що сфера фізичної культури та спорту виступає індикатором якості життя окремої людини, соціальних груп і суспільства загалом. Стан її діяльності допомагає виявленню різновидів соціальної нерівності та деякою мірою може переборювати окремі види нерівності, покращувати тим самим якість життя значної кількості людей.

Сучасний стан галузі фізичної культури і спорту породжує загрозу, яка проявляється через ряд чинників. Серед них варто виділити демографічну кризу, погіршення стану здоров'я населення та низку проблем в системі взаємин між державою та іншими суб'єктами сфери, що ускладнюють популяризацію фізичної культури та спорту. Націлена державна політика в даній галузі передбачає визначення ключових показників, таких як фізичне здоров'я населення, участь громадян у масовому спорті, включення осіб з інвалідністю у фізкультурно-спортивну реабілітацію, участь дітей і молоді в спортивних школах, досягнення українських спортсменів на міжнародних змаганнях тощо [9]. Однак, низка викликів, таких як недостатня кількість кваліфікованих тренерів, відсутність відповідної інфраструктури та обмежена доступність фізичної активності для населення, додає складнощі в розвиток галузі фізичної культури і спорту [9].

Можемо виокремити, що управління фізичною культурою і спортом на територіальних громадах України є ключовим фактором для соціального, економічного та культурного розвитку країни. Важливість цього процесу охоплює різні сфери громадського життя та має великий вплив на загальний стан суспільства. Ось декілька аспектів важливості управління фізичною культурою і спортом на місцевому рівні:

- фізична активність та спорт є основою здорового способу життя. Управління спортом сприяє збереженню та зміцненню фізичного здоров'я громадян, зменшує ризик розвитку хвороб та сприяє загальному підвищенню якості життя;

- спорт об'єднує громадян різних вікових груп, соціальних класів та культур. Управління фізичною культурою в територіальних громадах сприяє створенню спільного мовника, покращенню взаєморозуміння та формуванню позитивного соціального клімату;

- спорт є ефективним інструментом для розвитку молодіжного потенціалу. Управління спортивними заходами та інфраструктурою сприяє виявленню та розвитку талантів серед молоді, надаючи їм можливості для самовираження та розвитку;

- розвинута спортивна інфраструктура привертає туристів та сприяє розвитку сектора послуг. Це може сприяти економічному зростанню територіальних громад, забезпечуючи нові робочі місця та стимулюючи підприємництво;

- спорт розвиває дисципліну, відданість та командний дух. Управління фізичною культурою в громадах може сприяти впровадженню спортивних програм у школах та інших освітніх установах, що сприяє загальному розвитку особистості;

- активна участь у фізичних вправах та спортивних подіях сприяє формуванню громадянської культури, підвищує рівень патріотизму та готовності до активної участі в громадському житті.

Загалом, управління фізичною культурою і спортом в територіальних громадах є стратегічно важливим завданням для забезпечення сталого розвитку суспільства, покращення якості життя громадян та збереження національного здоров'я. Саме сьогодні, на тлі реформ, що були започатковані ще у мирний час, дуже важливо приділити увагу дотриманню європейських рекомендацій, вимог та правил управління у сфері фізичної культури та спорту і поступово переосмислювати пріоритети галузі. Особливу увагу після закінчення правового режиму воєнного стану слід приділити виконанню міжнародних зобов'язань у сфері розвитку фізичної культури та спорту. Для цього потрібно, насамперед, переосмислити саму Національну доктрину розвитку фізичної культури і спорту, а також переглянути та оновити Стратегію розвитку фізичної культури і спорту до 2028 року з урахуванням нових можливостей, які відкриються в Україні після нашої перемоги [3, с. 13].

Погодимось з В. А. Кольчуком, який вважає, що «для цілей підвищення ефективності системи управління фізичною культурою та спортом із використанням принципів системи збалансованих показників необхідно оптимізувати організаційно-управлінську модель фізкультурно-спортивних організацій незалежно від форм власності, уніфіковану систему звітності про їхню діяльність» [8, с. 33].

Висновок. Таким чином, управління фізичною культурою і спортом на територіальному рівні в Україні визначається важливістю та багатогранністю його впливу на суспільний розвиток. Створення сприятливого середовища

для фізичної активності, розвиток спортивної інфраструктури та підтримка спортивних ініціатив сприяють збереженню та зміцненню здоров'я громадян, соціальній інтеграції та формуванню єдиного національного ідентитету.

Управління фізичною культурою і спортом в територіальних громадах вимагає системного та цілеспрямованого підходу, урахування потреб та особливостей кожної громади. Продумане впровадження стратегій управління сприяє підвищенню якості життя громадян, розвитку спортивних талантів, стимулює економічний розвиток та формує здоровий та активний спосіб життя. Однак успіх управління необхідно визначати не лише за кількістю спортивних досягнень, а й за здатністю покращувати якість життя населення та сприяти розвитку громадського потенціалу. Разом із тим, постійна підтримка та взаємодія громади, влади та спортивних організацій є ключовими факторами успішної імплементації стратегій управління, спрямованих на розвиток фізичної культури і спорту в територіальних громадах України.

Література

1. Домбровська С.М. Державне регулювання фізичної культури та спорту в Україні. Монографія. НУЦЗУ, 2020. 313 с.
2. Рибчич І.Є. Організаційно-правові засади регулювання розвитку фізичної культури і спорту у сфері публічного управління. *Аналітика і влада: журнал експертно-аналітичних матеріалів і наукових праць Інституту проблем державного управління та місцевого самоврядування Національної академії державного управління при Президентові України*. Київ : НАДУ, 2014. № 9. С. 66-71.
3. Бондарець Є. Теоретичні, історичні та нормативно-правові засади публічного управління розвитком фізичної культури та спорту в Україні. *Публічне управління та місцеве самоврядування*, Вип. 3, 2023. С. 8-14.
4. Вербицький В.А., Бондаренко І.Г. Історія фізичної культури та спорту в Україні. Навчальний посібник. Миколаїв : ЧДУ ім. Петра Могили, 2014. 340 с.
5. Германенко Г.Г. Сучасний словник-мінімум іншомовних слів: Близько 6000 слів. 2-е вид. Київ: Довіра, 2002. 445 с.
6. Согоконь О.А., Донець О.В. Словник основних понять з фізичної культури. Посібник для студентів факультетів фізичного виховання вищих пед. навч. закладів. Полтава: Сімон, 2020. 111 с.
7. Про фізичну культуру і спорт: Закон України від 03.09.2023 р. № 3808-XII. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text> (дата звернення 27.12.2023 р.)
8. Кольчак В.А. Сучасний стан сфери фізичної культури і спорту в Україні. *Olympicus*, № 1. 2023. С. 30-36.
9. Про затвердження Стратегії розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 р.: Постанова Кабінету Міністрів України від 25.08.2022 р. № 1089. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-2020> (дата звернення 27.12.2023 р.)

References

1. Dombrovska S.M. State regulation of physical culture and sports in Ukraine. *Monograph*. NUCZU, 2020. 313 p.
2. Rybchych I.Ye. Organizational and legal principles of regulating the development of physical culture and sports in the public administration sphere. *Analytics and government: a journal of expert-analytical materials and scientific works of the Institute of Problems of Public Administration and Local Self-Government of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine*. Kyiv: NAPA, 2014. No. 9. P. 66-71.
3. Bondarets Ye. Theoretical, historical, and normative-legal foundations of public administration of the development of physical culture and sports in Ukraine. *Public administration and local self-government*, Issue 3, 2023. P. 8-14.
4. Verbitsky V.A., Bondarenko I.G. History of physical culture and sports in Ukraine. *Textbook*. Mykolaiv: ChDU named after Petro Mohyla, 2014. 340 p.
5. Hermanenko H.H. Modern minimum foreign word dictionary: About 6000 words. 2nd ed. Kyiv: Dovira, 2002. 445 p.
6. Sogokon O.A., Donetsk O.V. Dictionary of basic concepts of physical culture. *Manual for students of faculties of physical education of higher ped. educational institutions*. Poltava: Simon, 2020. 111 p.
7. On physical culture and sports: Law of Ukraine dated 03.09.2023 No. 3808-XII. Verkhovna Rada of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text> (accessed on December 27, 2023)
8. Kolchak V.A. Current state of the sphere of physical culture and sports in Ukraine. *Olympicus*, № 1. 2023. P. 30-36.
9. On approval of the Strategy for the development of physical culture and sports for the period up to 2028: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 25.08.2022 № 1089. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-2020> (accessed on December 27, 2023)